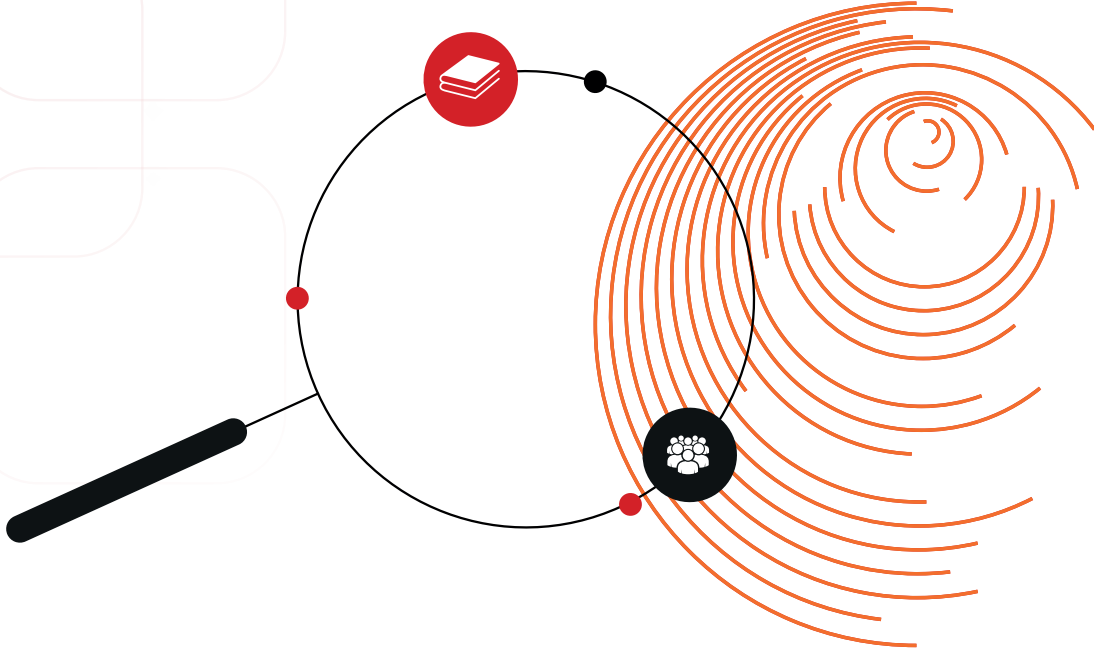

AĞUSTOS 2026 | Aylık

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

EĞİTİM ARAŞTIRMALARI

- Eleştirel Düşünen Profesyoneller Yetiştirmek: Yükseköğretim Açısından Zorluklar
- Dekolonyal Pedagoji ve Güney Asya Çalışmaları: Yükseköğretimde Bilginin Üretimi, Silinmesi ve Geri Kazanılması
- Üretken Yapay Zekâ ve Akademik Araştırma: Seçilmiş Yükseköğretim Kurumlarının Yapay Zekâ Politikalarının İncelenmesi

TOPLUM ARAŞTIRMALARI

- Ceza Adalet Sistemine Dâhil Olma, Babalığa Geçiş ve Suçun Kuşaklar Arası Aktarımının Demografik Temeli
- Bakım, Yetkinlik veya Kontrol? Sosyal Medya Platformlarında Ebeveyn Gözetim Araçlarının Evrimi: Platformlar Arası Bir Karşılaştırma
- Günlük Zehirlenmeler: Gençlerin Alkol ve Diğer Uyuşturucu Tüketiminin Niteliksel Analizi

Hazırlayanlar

Banu Zehir

Zeynep Yalçıntaş

Editör

Abdullah Uğur

Grafik Tasarım

Tenzile Şevval Şahin

Enstitü Sosyal | Dünyadan Araştırma Gündemi

Ağustos 2026

Yayın Türü

Bülten

Yönetim Yeri

Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No. 18

Üsküdar / İstanbul

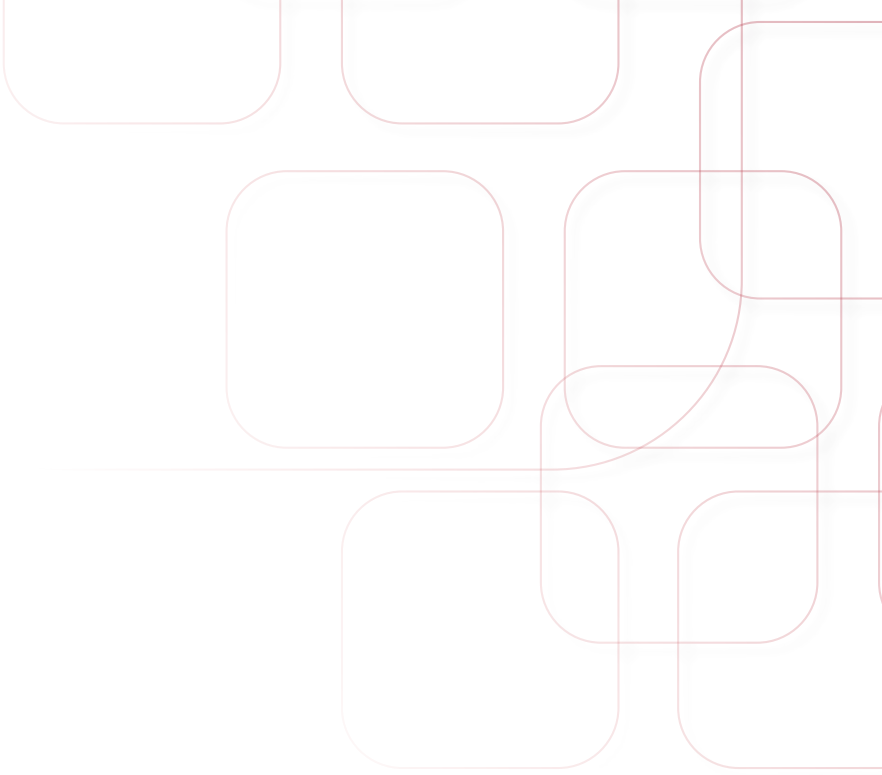
İletişim

0216 422 00 22

www.enstitusosyal.org

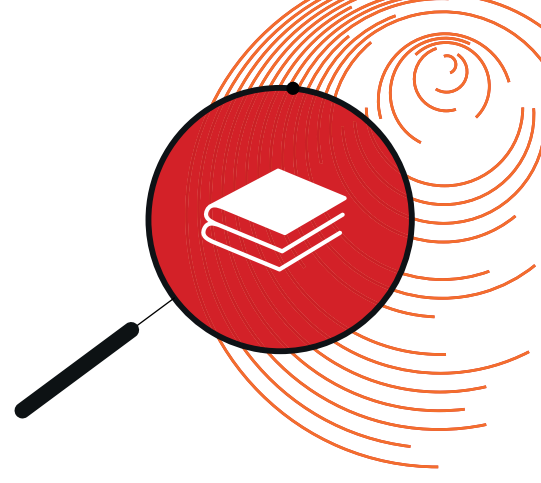
info@enstitusosyal.org

Dünyadan Araştırma Gündemi, eğitim ve toplum bilimleri alanlarında akademik seçki sunan ücretsiz bir yayındır.

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

EĞİTİM

ARAŞTIRMALARI

■ Eleştirel Düşünen
Profesyoneller
Yetiştirmek:
Yükseköğretim
Açısından Zorluklar

■ Dekolonyal Pedagoji ve
Güney Asya Çalışmaları:
Yükseköğretimde
Bilginin Üretimi,
Silinmesi ve Geri
Kazanılması

■ Üretken Yapay Zekâ ve
Akademik Araştırma: Seçilmiş
Yükseköğretim Kurumlarının
Yapay Zekâ Politikalarının
İncelenmesi

Higher Education for the Future

Higher Education for the Future, küresel ve ulusal deneyimlerden hareketle yeni nesil yükseköğretim ekosistemlerinin inşasına, dönüşümüne ve geleceğine odaklanan uluslararası, hakemli bir dergidir. SAGE Publications tarafından yayımlanan dergi; yükseköğretim politikaları, uluslararasılaşma, pedagojik yaklaşımlar, kurumsal yönetim dinamikleri, müfredat reformları ve bilgi kuramları gibi geniş bir yelpazedeki özgün araştırmaları bir araya getirir. Yayımlanan çalışmaların ortak noktası, farklı disiplinleri ve karşılaştırmalı eğitim sistemlerini harmanlayarak üniversitelerin ve yükseköğretim kurumlarının karşılaştığı çağdaş meydan okumalara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler üretmesidir. Hem kuramsal tartışmaları derinleştiren hem de karar alma ve uygulama süreçlerine stratejik rehberlik sunan *Higher Education for the Future*, yükseköğretim alanında çalışan akademisyenler, araştırmacılar, üniversite yöneticileri ve eğitim politikası yapımcıları için kapsamlı, çok boyutlu ve vizyoner bir akademik platform sunar.

1 Eleştirel Düşünen Profesyoneller Yetiştirmek: Yükseköğretim Açısından Zorluklar

Creating Critical Thinking Professionals: Challenges for Higher Education

Yükseköğretim mezunlarının iş gücü piyasasındaki karmaşık problemleri çözmede yetersiz kaldığına dair endişeler; eğitimciler, politika yapıcılar ve iş dünyası liderleri arasında giderek artmaktadır. Bu durum, mezunların profesyonel yetkinliklerini artırmak adına eleştirel düşünme gibi temel “soyut beceriler”e (soft skills) odaklanılmasını zorunlu kılmaktadır. Eleştirel düşünme yaygın biçimde önemsenen bir beceri olsa da kavramın tanımına dair felsefi görüş ayrılıkları ve yanlış algılar da mevcuttur. Dahası, bu kavrama olan aşinalık çeşitli engelleri beraberinde getirmektedir: Örneğin, akademisyenler eleştirel düşünmeyi iyi anladıklarına ve derslerinde zaten öğrettiklerine inanma eğilimindedir. Bu yanılsama da beceriyi geliştirmeye yönelik müdahalelerin tasarlanmasını güçleştirmektedir. Öte yandan insan beyni, çaba gerektiren mantıksal analiz yerine hızlı, sezgisel ve deneyime dayalı kararları tercih ettiğinden, tüm çalışanlardan en üst düzeyde eleştirel düşünme beklemek gerçekçi değildir. Bu kavramsal çalışma,

teorik eleştirel düşünme çerçeveleri ile iş yaşamının pratik gereksinimleri arasındaki boşluğu kapatmayı ve kademelendirilmiş bir eğitim yaklaşımı sunmaktadır.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı; eleştirel düşünme kavramına ilişkin ortak bir anlayış geliştirmek, iş yerindeki “ideal eleştirel düşünürün” niteliklerini kâr ve etik dengesi çerçevesinde tanımlamak ve yükseköğretim ile iş gücü piyasasında farklı kurumsal rollerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek kademelendirilmiş (katmanlı) bir eleştirel düşünme eğitimi modeli önermektir.

YÖNTEM

- **Araştırma Deseni:** Çalışma; felsefi, bilişsel, gelişimsel ve eğitsel psikoloji literatürünü (ikili süreç teorileri, bilişsel yük teorisi, Delphi mutabakatı ve sosyal öğrenme teorisi) sentezleyen kuramsal/kavramsal bir analiz olarak tasarlanmıştır.

- **Kapsam ve Çerçeve:** Araştırma; eleştirel düşünmenin Sokratik yöntem, Descartes ve Dewey'den Amerikan Felsefe Derneği (APA) Delphi Raporu tanımlarına uzanan tarihsel gelişimini, insanların bilişsel işleme eğilimlerini ve UNESCO'nun Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması (ISCED) düzeylerini referans alarak kurumsal hiyerarşiye uyarlanan üç aşamalı bir eğitim çerçevesini kapsamaktadır.

TEMEL BULGULAR

1. Eleştirel Düşünme Nedir? (Ortak Bir Anlayış Geliştirmek)

- Eleştirel düşünme; yorumlama, analiz, çıkarım, değerlendirme, açıklama ve öz-düzenleme olmak üzere altı temel bilişsel beceriyi içerir.
- Bu becerilere yatkın olmak, onlara yüksek düzeyde sahip olmayı garanti etmez; yetişkinler çoğu zaman rasyonel analiz yerine ön kabul ve deneyimlerine dayalı sezgisel süreçleri kullanır ve mantık/olasılık değerlendirmelerinde hata yapar.
- Eleştirel düşünme yalnızca becerilerden ibaret değildir; açık fikirli ve meraklı olmanın desteklenmesi gerekir.
- İlginç biçimde eğilimler ile beceriler arasındaki ilişki zayıftır ve kişilerin eğilimleri becerilerinden yüksek çıkmaktadır.
- Bu nedenle beceriler ikna veya zorunlulukla değil, kasıtlı ve düzenli alıştırmaya yapmakla (*deliberate practice*) kazanılır.

- Eleştirel düşünme, ancak bir alana özgü (*domain-specific*) uzmanlık bilgisiyle birleştğinde işlevsel hâle gelir.

2. İş Yerindeki İdeal Eleştirel Düşünür (Kâr-Etik Dengesi)

- İş dünyası, eleştirel düşünen çalışanların sistematik olarak faydalı kararlar üretmesini bekler ve bundan dolayı onları işe alırlar. Bu da kurumun kâr amacına hizmet eder.
- Ancak bu kâr yalnızca parasal değildir; sosyal fayda, beşerî sermaye, müşteri memnuniyeti, çevresel ve marka değeri gibi kazanımları da kapsar.
- Kâr maksimizasyonu ile kamu yararı arasında doğal bir gerilim vardır; sınırsız kâr arayışı çevresel tahribat ve emek istismarı gibi zararlı sonuçlar doğurabilir.
- Bu nedenle makale, ideal eleştirel düşünür yetiştirebilmek için eleştirel düşünme eğitiminin mutlaka etik eğitimiyle bütünleştirilmesi gerektiğini savunur.

3. Kademelendirilmiş Eleştirel Düşünme Modeli (Üç Düzeyli Yaklaşım)

- Kurumların farklı kademelerindeki bilişsel talepleri optimize etmek (Bilişsel Yük Teorisi gereğince) amacıyla eğitim üç seviyede yapılandırılmıştır:
 - **Uzman Düzeyindeki Eleştirel Düşünürler (Experts):** İleri düzeyde analitik, değerlendirici, üstbilişsel ve yansıtıcı becerilere sahip, sağlıklı şüphecilik ve tarafsızlık gösteren gruptur. Karmaşık problemleri analiz ederek alt basamaklar için iş yerinde hızlı ve güvenilir karar

almayı sağlayan basitleştirilmiş sezgisel analiz yöntemleri (*heuristics*) üretebilirler. Bu grubun eğitiminde, gerçek senaryo ve problemlerin sınıfa taşınabilmesi için yükseköğretim ile iş dünyası arasındaki iş birliği zorunludur. Bu eğitim, **yüksek lisans/doktora düzeyine** veya üst düzey hizmet içi eğitimlere karşılık gelir.

- o **Ön Hat Çalışanları (Frontline Employees):** İş doğrudan icra eden ve zaman baskısı altında hızlı kararlar alması gereken çalışanlardır. Bu gruba, uzmanların hazırladığı hazır karar kurallarını (*heuristics*) kendileri sorgulamadan, hızlı ve otomatik biçimde ve hatasız uygulama becerisi kazandıran temel bir eğitim verilmelidir. Bu düzey, **lise ve lise sonrası (ön lisans öncesi) eğitime uygundur.**
- o **Denetmenler/Yöneticiler (Supervisors):** Ön hat çalışanlarını denetleyen ve uzmanlar ile uygulayıcılar arasında köprü kuran ara kademedir. Uygulanan sezgisel yöntemlerin etkililiğini izlemek, yöntemlerdeki olası hataları tespit etmek ve öngörülemeyen durumlarda **daha derin, çaba gerektiren analitik düşünmeyi** devreye sokabilmek için gelişmiş üstbilişsel (*metacognitive*) becerilerle eğitilmelidirler. Bu düzey, **ön lisans veya lisans eğitime karşılık** gelir.

- **Müfredatın rollere göre yeniden tasarlanması:** Makale, yükseköğretim kurumlarının öğrencilerine dönük eleştirel düşünme beklentilerini bu üç role göre farklılaştırması ve müfredatlarını buna göre yeniden düzenlemesi gerektiğini açıkça önermektedir. Böylece eleştirel düşünme soyut biçimde değil, mezunların üstleneceği rolün gerçek gereksinimlerine bağlı olarak öğretilir.

SONUÇ

Bu çalışma, eleştirel düşünmenin yükseköğretim ve iş dünyasında başarı için vazgeçilmez bir yetkinlik olduğunu, ancak tüm çalışanlardan aynı derinlikte eleştirel düşünme beklemenin hem bilişsel gerçeklerle uyuşmadığını hem de kurumsal kaynakları israf ettiğini ortaya koymaktadır. Çözüm olarak sunulan üç kademeli model (uzmanlar, ön hat çalışanları ve denetmenler); insan beyninin sezgisel işleyişini uzman denetimli kurallarla güvenceye almakta, bilişsel yükü optimize etmekte ve yükseköğretim müfredatlarının iş dünyasının kademeli ihtiyaçlarına göre yeniden tasarlanmasına olanak tanımaktadır. Araştırma ayrıca, eleştirel düşünme becerilerinin iş yerinde zamanla körelmesini engellemek için sürekli yenileme eğitimlerinin verilmesi ve bu süreçlerin sadece kâr odaklı değil, toplumsal faydayı gözeterek etik karar alma mekanizmalarıyla desteklenmesini temel bir gereklilik olarak vurgulamaktadır.

2 Dekolonyal Pedagoji ve Güney Asya Çalışmaları: Yükseköğretimde Bilginin Üretimi, Silinmesi ve Geri Kazanılması

Decolonial Pedagogies and South Asian Studies: Knowledge Production, Erasure and Recovery in Higher Education

Yükseköğretimde bilgi üretimi ile öğretim uygulamaları birbirini doğrudan şekillendiren süreçlerdir. Edward Said'in Orientalism (1978) adlı çalışmasından bu yana modern akademinin sömürgeci kökenleri post-kolonyal, postmodern ve sömürgeleştirici/dekolonyal kuramlar çerçevesinde kapsamlı biçimde tartışılmıştır. Ancak bilgi üretimindeki Avrupa merkezlik üzerine yoğun kuramsal eleştiriler bulunmasına karşın, dekolonyal pedagojinin sınıfta ve günlük akademik pratikte somut olarak nasıl uygulanacağına dair pedagojik yaklaşımlar sınırlı kalmıştır. Yükseköğretimdeki müfredatın dekolonize edilmesi girişimleri çoğu zaman ders izlencelerine Batı dünyası dışından yazarların eklenmesi gibi yüzeysel uygulamalarla sınırlı kalmakta; disiplinlerin temelini oluşturan Kuzey teorilerine (Northern theories) bağımlılık ve örtük müfredat sorununu çözmemektedir. Ayrıca İngilizce merkezli küresel akademik yayıncılık baskısı ve beşerî bilimlerle dil temelli alan araştırmalarındaki bütçe ve kadro kesintileri, yerel diller ve arşivler üzerinden yürütülecek dekolonyal pedagojik

dönüşümü zorlaştırmaktadır. Bu çalışma; Güney Asya Çalışmaları ve özellikle Malabar Kıyısı (Kerala) bağlamında sömürgeci epistemik silinmeleri, disiplinler ön yargıları ve bilginin araçsallaştırılmasını incelemektedir. Ayrıca öğretim ve eleştirel pedagojik pratiği birleştiren dekolonyal modeller ele alınmıştır.

AMAÇ

Araştırmanın temel amacı; Güney Asya Çalışmaları ve Malabar Kıyısı özelinde sömürgeci epistemolojilerin ürettiği tarihsel, metinsel ve kültürel silinme, ötekileştirme ve sınıflandırma kalıplarını ortaya koymak; yükseköğretimde salt teorik müfredat revizyonunun ötesine geçerek yerel bilgi sistemleri, diller ve kültürler arası bağlantılarla beslenen sahici bir sömürgeleştirici pedagoji yaklaşımının nasıl inşa edilebileceğini tartışmaktır.

YÖNTEM

- **Araştırma Deseni:** Çalışma; kavramsal analiz, tarihsel/epistemolojik eleştiri ve vaka temelli karşılaştırmalı

değerlendirmeleri bir araya getiren disiplinler arası bir araştırma ve giriş makalesi niteliğindedir.

- **İncelenen Kapsam ve Odak Alanlar:** 2023 yılında Güney Asya kıyı mirası temasıyla düzenlenen çalıştay bildirileri ve ilgili literatür temel alınmıştır. Çalışmada Kerala ve Malabar Kıyısı merkezinde; performans sanatları, mimarlık tarih yazımı, edebiyat ve metin gelenekleri, dinler tarihi, yerel diller (Malayalam, Arapça-Malayalam, Arwi vb.) ile sömürge döneminden günümüze uzanan eğitim/devlet yapıları analiz edilmiştir.

TEMEL BULGULAR

- **Müfredat Çeşitlendirmenin Yetersizliği ve Pedagojik Sınırlar:** Ders listelerine Batı dışı yazarları dâhil etmenin tek başına yeterli olmadığı, epistemik sömürgeciliği aşmak için Santos'un şüpheli hermeneutik (*hermeneutics of suspicion*) gibi yöntemlerin sınıfa taşınması gerektiği belirtilmektedir. Santos'a göre şüpheli hermeneutik, Batı geleneği içindeki bastırılmış ya da ötekileştirilmiş küçük geleneklere özel önem vererek Avrupa-merkezci evrenselciliği reddetmenin ilk adımıdır. Bu adım, kültürlerin birbirini hiyerarşisiz bir diyalogla anlamasını sağlayan daha sistematik bir yöntem olan diyatopik hermeneutiğe (*diatopical hermeneutics*) giden bir basamak taşı işlevi görür.
- **Kalıplaşmış Kanon ve Metin Bağımlılığı:** 19. yüzyıl Oryantalistleri (Max Müller, Monier Monier-Williams vb.) tarafından oluşturulan standartlaştırılmış, tercüme

edilmiş ve kanonlaştırılmış metin havuzunun lisans öğretimini hâlen domine ettiği tespit edilmiştir. Bu bağımlılığı aşmak için, klasik çeviri metinlere dayanmak yerine sözlü ve görsel anlatım biçimlerinin öğretim süreçlerine dâhil edilmesi önerilmektedir. Ayrıca Güney Asya'daki dil modelleri anlatılırken, Sheldon Pollock'ın filolojik kozmopolit dil ve yerelleşme modelleri ile M.N. Srinivas'ın sosyo-tarihsel Sanskritizasyon modelinin dengelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Makale bu noktada önemli bir uyarı yapar: asıl sorun, araştırmacının etnik ya da cinsiyet kimliği değil; neyin "klasik" neyin "yerel/halk" sayılacağına dair yargılarda olduğu gibi, Avrupa-merkezci ön yargıların görünmez kaldığı evrenselci kültür ve tarih anlayışıdır.

- **Epistemik Silinme ve Kültürel Kodlama Pratikleri:**
 - o Sömürge yönetimleri ve ardından gelen ulus-devlet modernleşmesi; yerel kültürleri melez ve yaşayan biçimlerinden kopararak katı kategorilere ("klasik" vs. "folklor", "Hint/İndik" vs. "Hint-dışı") hapsetmiştir.
 - o Geleneksel performans sanatlarının kurumsallaşması ve "sterilize edilmesi" (sanitization), sömürge dönemi okul sistemlerinden miras kalan pedagojik disiplin anlayışının sürdüğünü göstermektedir.
 - o Mimarlık tarihyazımında yapıların mezhepsel/dinsel ayrımlara göre etiketlenmesine karşı, yerel

mimarlık metinleri (vāstuśāstra) ve somutlaşmış pratiklere dayanan kültürler arası okumaların gerekliliği ortaya konmuştur.

- o Malabar ile Arap-İslam dünyası arasındaki köklü tarihsel ve metinsel bağlantıların Batı merkezci tarih yazımı tarafından silindiği veya göz ardı edildiği vurgulanmıştır.

Beşerî Bilimler ve Dil Eğitimi Krizi: Global Kuzey’de Güney Asya dillerinin öğretiminin hızla yok olma noktasına geldiği ve yalnızca birkaç “klasik” dille (Sanskritçe, Tibetçe vb.) sınırlandığı görülmektedir. Arapça-Malayalam, Arwi gibi zengin yazılı külliyata sahip varyantlar ile kabile/Dalit dillerinin akademide tamamen dışlandığı, Hindistan’da ise İngilizceye aşırı bağımlılığın yerel dillerde özgünlükten yoksun bir bilgi üretimine yol açtığı belirlenmiştir.

SONUÇ

Çalışma, yükseköğretimde dekolonizasyonun teorik bir söylem veya ders izlencelerine çeşitli yazarların eklenmesi düzeyinde kalamayacağını; doğrudan pedagojik eyleme, yerel arşivlerin/dillerin yeniden canlandırılmasına ve kültürler arası bağlantıların ortaya çıkarılmasına dayanması gerektiğini göstermektedir. Sömürgecilik ve modernleşme süreçlerinin yarattığı yapay medeniyet hiyerarşileri ile epistemik silinmeler, ancak öğrencileri yerel bilgi gelenekleri ve eleştirel pedagoji pratikleriyle buluşturan araştırmaya dayalı öğretim modelleriyle aşılabılır. Beşerî bilimler dünya genelinde bölüm kapanmaları, kadro ve bütçe kısıntılarıyla küçülse de; Malabar gibi kıyı bölgelerinin biriktirdiği kültürel mirasa ve bu bölgelerin ulus-devlet sınırlarını aşan kültürel bağlantılarına odaklanmak, araştırma, öğretim ve toplumsal pratiği birbirine bağlayan güçlü bir sömürgeleştirici köprü kurabilir.

Kaynak: Gamliel, O., & Davies, J. R. (2026). Decolonial pedagogies and South Asian studies: Knowledge production, erasure and recovery in higher education. *Higher Education for the Future*, 13(2), 133-145. <https://doi.org/10.1177/23476311261438563>

Üretken Yapay Zekâ ve Akademik Araştırma: Seçilmiş Yükseköğretim Kurumlarının Yapay Zekâ Politikalarının İncelenmesi

Generative AI and Academic Research: A Review of the Policies from Selected HEIs

Yapay zekâ (YZ) teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler, özellikle büyük dil modellerine dayalı üretken yapay zekâ (ÜYZ) araçlarının yaygınlaşması, dünya genelindeki yükseköğretim kurumlarını ve akademik yayıncıları şu iki alandaki politikalarını yeniden gözden geçirmeye yöneltmiştir: intihal ile akademik dürüstlük. Akademik araştırma geçmişte matbaa, fotokopi, bilgisayar ve internet gibi birçok teknolojiden etkilenmiş olsa da bu araçlar yayıncılığın temel doğasını değiştirmemiştir. Buna karşın ÜYZ araçları; yalnızca arama ve bulma işlevi görmeyip kullanıcının girdilerine dayalı özgün metinler üretebilmekte, bu durum da araştırmanın “insana özgü bir uğraş” olma niteliğini ve akademik dürüstlüğün temel unsurlarını (yazarlık hakları, telif, intihal, halüsinasyon ve taraflılık riskleri) doğrudan tartışmaya açmaktadır. YZ çıktılarının atıf veya teşekkür bölümlerinde bir insan gibi gösterilmesi, yasal ve etik sorumluluğu olmayan bir algoritmaya yazarlık benzeri bir statü atfetme ikilemini doğurmaktadır. Bu çalışma, seçilmiş önde gelen yayıncılar ile yükseköğretim kurumlarının ÜYZ

kullanımına ve akademik dürüstlüğü korumaya yönelik benimsedikleri kurumsal yaklaşımları, politikaları ve kuramsal temelleri incelemektedir.

AMAÇ

Araştırmanın temel amacı; seçilmiş yükseköğretim kurumlarının ve büyük akademik yayıncıların, akademik araştırmalarda üretken yapay zekâ uygulamalarının kullanımına ilişkin benimsedikleri yaklaşımları, intihali önleme ve akademik dürüstlüğü koruma doğrultusunda geliştirdikleri politika ile yönergeleri ortaya koymaktır.

YÖNTEM

- **Araştırma Deseni:** Çalışma, kurumların akademik dürüstlüğü korumak amacıyla benimsedikleri farklı yaklaşımları sergilemek üzere amaçlı örnekleme (purposive sampling) yöntemine dayanan keşifsel (exploratory) ve nitel bir inceleme olarak tasarlanmıştır.

- **Veri Toplama ve Analiz:** Seçilen yükseköğretim kurumlarının web sitelerinde kamuya açık olarak güncellenen intihal ve akademik dürüstlük yönergeleri, politika metinleri, davranış kuralları ve büyük yayıncıların yazar rehberleri incelenmiştir. İncelemeler; etik boyut ve eğitimde/ araştırmada YZ kullanımı parametreleri ekseninde yürütülmüştür.
- **Kuramsal Çerçeve:** Toplumların yeni teknolojileri kabul etme dinamikleri, Ingold'un (1997) teknoloji antropolojisine ilişkin sekiz teması (özellikle teknolojik determinizm-olanaklılık geçişi ve teknik değişimin evrimsel dinamikleri teması) bağlamında ele alınmıştır.
- **İncelenen Kurumlar ve Yayıncılar:**
 - o **Yükseköğretim Kurumları:** Massachusetts Institute of Technology (MIT), Harvard Üniversitesi, Cambridge Üniversitesi, Pennsylvania Üniversitesi, Sydney Üniversitesi, Maastricht Üniversitesi, Malaya Üniversitesi, Hong Kong Şehir Üniversitesi (CityU), Uppsala Üniversitesi ve Toronto Üniversitesi.
 - o **Yayıncı ve Kuruluşlar:** COPE (Yayın Etiği Komitesi), Cambridge University Press (CUP), Nature Portföyü (Springer Nature), IEEE, SAGE, Taylor & Francis, John Wiley & Sons, AAAS / ICMJE ve Elsevier.

TEMEL BULGULAR

- **Yayıncıların Yaklaşımları:**
 - o **Yazarlık Statüsü:** İncelenen hiçbir yayıncı ve etik kuruluşu (COPE,

Nature, Elsevier, SAGE, Wiley, Taylor & Francis vb.), yasal birer varlık olmamaları ve üretilen içeriğin sorumluluğunu üstlenememeleri gerekçesiyle ÜYZ araçlarının yazar olarak listelenmesini kabul etmemektedir. Sorumluluk, doğruluk ve özgünlük tamamen insan yazara aittir.

- o **Kullanımın Beyanı:** Çoğu yayıncı ve stil kılavuzu (COPE, Nature, Elsevier, ICMJE, IEEE, APA, MLA, Chicago), ÜYZ kullanımının şeffaf bir şekilde yöntemler (Methods) veya teşekkür (Acknowledgements) bölümünde açıklanmasını şart koşmaktadır. Nature ve Elsevier gibi yayıncılar, araştırmanın doğrudan tasarımında yer almadıkça yapay zekâ ile üretilen görsel ve şekillerin kullanımına telif hakları nedeniyle izin vermemektedir.
- o **Akran Değerlendirmesi (Peer Review):** Nature ve SAGE gibi yayıncılar, gizlilik ilkesi ve uzman değerlendirmesinin yerinin doldurulamazlığı nedeniyle hakemlerin ve editörlerin rapor hazırlarken ÜYZ kullanmalarını kesinlikle önermemekte ya da kullanılan durumların raporda açıkça belirtilmesini istemektedir.
- **Yükseköğretim Kurumlarının Yaklaşımları:**
 - o **Erişim ve Kurumsal Altyapı:** Bazı kurumlar (CityU Hong Kong ve Toronto Üniversitesi gibi), veri gizliliğini korumak ve güvenli kullanımı sağlamak adına

Microsoft Azure OpenAI/Copilot gibi kurumsal altyapılara abone olarak öğrencilerine ve personeline kotalı/güvenli kurumsal erişim sunmaktadır.

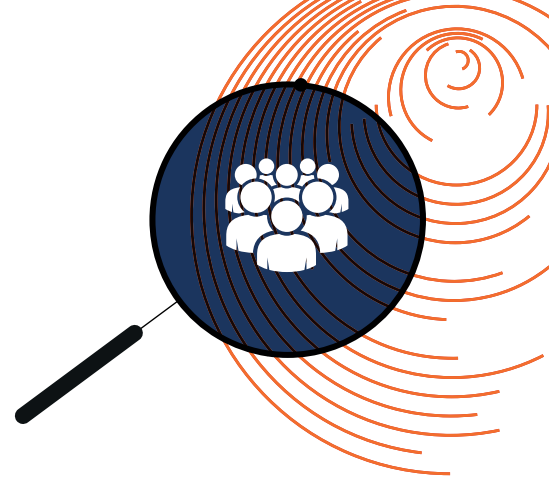
- o **Eğitimsel ve Pedagojik İlkeler:** Cambridge Üniversitesi ve Harvard Üniversitesi, personelin ve öğrencilerin YZ okuryazarlığı kazanmasını desteklemekte; veri gizliliği, ön yargılı yaklaşım ve intihal risklerine karşı sorumlu denemeleri teşvik etmektedir. Sydney Üniversitesi GPT-4 veya Claude 3 Opus gibi gelişmiş modellerin kullanımını önerirken değerlendirme görevlerinde içeriğin doğrudan YZ'ye ürettirilmesini dürüstlük ihlali saymaktadır.
- o **Farklılaştırılmış Değerlendirme ve Esneklik:** Maastricht Üniversitesi; program direktörleri, öğretim elemanları ve öğrenciler için ayrı rehberler yayımlamış ve YZ kullanmadığını beyan eden öğrencilerin değerlendirmesini derecelendirmede bir referans noktası olarak ele alma gibi yenilikçi kurallar geliştirmiştir. Toronto Üniversitesi ise yapay zekâ kullanmak istemeyen öğrencilere alternatif değerlendirme yolları sunulmasını şart koşturmaktadır.

- o **Tespit ve Yasaklama:**

Üniversitelerin neredeyse hiçbirinde ÜYZ araçlarına yönelik tam bir yasaklama bulunmamaktadır. Malaya Üniversitesi gibi bazı kurumlar etik kullanımın yanında Anti-AI tespit yazılımları (GPTZero, Originality.AI vb.) hakkında bilgilendirmeler sağlamaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, yükseköğretim kurumları ve yayıncılar nezdinde üretken yapay zekânın toptan yasaklanması yerine sorumlu, etik ve şeffaf kullanımının benimsendiğini ortaya koymaktadır. ÜYZ araçları yasal ve etik sorumluluk taşıyamayacağı için araştırmalarda yazar statüsü kazanamamakta; nihai sorumluluk bütünüyle araştırmacıya ait kalmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda gelecekteki araştırmalar için; algoritmalar tarafından üretilen içeriklerin intihal kapsamındaki yeri, yapay zekâ teknolojilerinin yazarlık yerine editörlük yapıp yapamayacağı ve insan-YZ arasındaki iş birliği kavramının sınırlarının kuramsal olarak nasıl tanımlanacağı gibi yeni tartışma alanları öne çıkmaktadır.

TOPLUM

ARAşTIRMALARI

■ Ceza Adalet Sistemine
Dâhil Olma, Babalıĝa Geçiş
ve Suçun Kuşaklar Arası
Aktarımının Demografik
Temeli

■ Bakım, Yetkinlik veya
Kontrol? Sosyal Medya
Platformlarında Ebeveyn
Gözetim Araçlarının Evrimi:
Platformlar Arası Bir
Karşılaştırma

■ Günlük Zehirlenmeler:
Gençlerin Alkol ve Diĝer
Uyuşturucu Tüketiminin
Niteliksel Analizi

Acta Sociologica

Acta Sociologica, 1955 yılında kurulan, uluslararası hakemli bir dergidir. İskandinav Sosyoloji Derneğinin dergisi olan *Acta Sociologica*, ampirik çalışmaların yanı sıra farklı teorik ve metodolojik yaklaşımlardan hareket eden özgün ve yenilikçi sosyoloji çalışmalarına yer vermektedir. Dergi, İskandinav ve uluslararası bilimsel tartışmalar arasında köprü kurmayı ve geniş bir sosyoloji kitlesinin ilgisini çeken çalışmaları yayımlamayı amaçlamaktadır.

Ceza Adalet Sistemine Dâhil Olma, Babalığa Geçiş ve Suçun Kuşaklar Arası Aktarımının Demografik Temeli

Criminal Justice Involvement, Transition to Fatherhood, and the Demographic Foundation of the Intergenerational Transmission of Crime

Bu çalışmada, 1965-1973 yılları arasında doğan Danimarkalı erkeklerin çocuk sahibi olma örüntüleri ve ceza adaleti geçmişlerine ilişkin veriler kullanarak suçun nesiller arası aktarımı ve farklı doğurganlık düzeylerinin ceza adaleti ile ilişkisi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu kapsamda, önceki çalışmalar erkeklerin suç geçmişinin süresi ve şiddetinin daha erken yaşta baba olma olasılığını artırdığını, ancak aynı zamanda istikrarlı bir partner bulma ve ilişkiyi sürdürme ihtimalini azalttığını göstermektedir. Bunun sonucunda ortaya çıkabilecek farklılıklara dikkat çeken çalışma, ilerleyen yaşlarda çocuksuzluk oranlarının artabileceğini belirtmektedir. Bu çerçevede çalışma, sabıka kaydı bulunan ve bulunmayan Danimarkalı erkekler arasında babalığa geçiş zamanlaması ve baba olma olasılığının farklılaştığını göstermektedir.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, suç geçmişindeki farklılıkların erkeklerin

babalığa geçiş olasılığı ve zamanlaması üzerindeki etkilerini tanımlamak ve suçun nesiller arası ileriye dönük aktarımı üzerindeki etkisini incelemektir.

YÖNTEM

■ Veri Toplama ve Veri Analizi:

Danimarkalı erkeklerde ebeveynliğe geçiş ile yaş ve adli geçmiş arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla, doğurganlık ve doğum kayıtları, suç mahkûmiyetleri ve hapis cezalarına ilişkin verilerle ilişkilendirilmektedir. Kullanılan doğurganlık verileri, Danimarka'da belirli dönemlerde yaşayan geniş bir nüfus grubunu kapsamaktadır. Araştırma örneklemini, Danimarka'da 1965-1973 yılları arasında doğmuş 354.354 erkeği kapsamaktadır. Bu doğum kohortları, 15 yaşından itibaren suç kayıtlarının ve 45 yaşına kadar olan doğurganlık ve suç mahkumiyetlerinin takip edilebildiği dönemi kapsamaktadır. Çalışmada, 45 yaşına kadar baba olma olasılığı ve bu yaşa kadar sahip olunan

ortalama çocuk sayısı, ceza adaleti geçmişine göre hesaplanmaktadır. Babalık zamanlaması dikkate alınarak, 15-45 yaş aralığındaki her grup için Kaplan-Meier (KM) eğrileri tahmin edilmiştir.

BULGULAR

- **Suç Geçmişi ile Babalık Arasında İlişki Bulunmaktadır.**

Bulgular, suç geçmişi bulunmayan erkeklerin %75'inin 45 yaşında baba olduğunu göstermektedir. Bulgular, son suç kaydını 21 yaşından sonra alan erkeklerde 45 yaşına kadar baba olma oranının %70'in altında kaldığını göstermektedir. Suç işlemeye devam eden erkeklerde ise suçun ciddiyetine göre babalığa geçiş yaşı farklılaşmakta; ciddi suç işlemeye devam edenler daha erken yaşta baba olmaktadır. Genel olarak bulgular, suç işlemeye devam etme ve adli sistemle temas türünün erkeklerin babalığa geçiş zamanlaması ve baba olma olasılığıyla ilişkili olduğunu göstermektedir.

- **Suç Geçmişi Olan Erkeklerin Doğurganlık Örüntüleri Farklılaşmaktadır.**

Bulgular, 21 yaşından sonra hüküm giyen erkeklerin ortalama çocuk sayısının daha düşük olduğunu ve ciddi suç geçmişi bulunan erkeklerin 1,4 çocukla en düşük ortalamaya sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, genç yaşta suç işleyen erkekler ile sabıka kaydı bulunmayan erkeklerin ortalama çocuk sayısı 1,6 ile benzer düzeydedir. Bir diğer bulgu, suç geçmişi

bulunan ve hapis cezası almış babaların ortalama 1,36 farklı partnerden çocuk sahibi olduğu, bu sayının adli sicil kaydı bulunmayan babalarda 1,10 olduğu yönündedir. Bu durum, suç geçmişi daha uzun olan erkeklerin baba olma olasılığı ve tamamlanmış kohort doğurganlığının daha düşük olmasına karşın, baba olduklarında daha genç yaşta baba olduklarını, benzer sayıda çocuğa sahip olduklarını ve daha fazla partnerden çocuk sahibi olduklarını göstermektedir.

- **Sabıka Kaydı Olan Erkeklerin Sabıkalı ve Sabıkasız Oğul Sayıları Tahmin Edilmiştir.**

Bulgular, sabıka kaydı bulunan erkeklerin sabıka kaydı bulunmayan erkeklerle aynı doğurganlık düzeyine sahip olduğu varsayıldığında, 1998 doğumlu oğullar kohortunda 1.781 daha fazla sabıkalı ve 4.578 daha fazla sabıkasız oğul olacağını göstermektedir. Bu durum, sabıkalı oğulların kohort içindeki payını %1,1 artırarak 0,190'dan 0,192'ye yükseltmekte ve her 1000 oğul başına 2,7 daha fazla suç mahkûmiyeti anlamına gelmektedir.

- 1988 kohortu için yapılan tahminler, 30 yaşından önce mahkûmiyet alan 1.907 daha fazla oğul ve mahkûmiyet almayan 4.450 daha fazla oğul olacağını göstermektedir. Bu durum, 30 yaşına kadar mahkûmiyet alan oğulların oranını %1,3 artırarak 0,192'ye yükseltmekte ve her 1.000 oğul başına 3,2 ek suç mahkûmiyeti anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Çalışma, erkeklerin suç geçmişindeki farklılıkların babalık olasılığı ve sahip oldukları çocuk sayısı ile birlikte değerlendirilmesinin, suç davranışının nesiller arası aktarımını anlamak açısından önemli olduğunu göstermektedir. Adli sistemle daha yoğun teması olan erkeklerin ortalama olarak daha az çocuk sahibi olduğu, ancak baba olanların daha genç yaşlarda babalığa geçtiği görülmektedir. Çalışmadan üç temel çıkarım yapılmaktadır. Birincisi, suçun nesiller arası aktarımını incelerken aktarımın geriye dönük mü (ikinci kuşağın bakış açısından birinci kuşağın suç geçmişine bakılması) yoksa ileriye dönük mü (birinci

kuşağın bakış açısından ikinci kuşağın suç geçmişine bakılması) ele alındığının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. İkincisi, suç geçmişini bulanan erkeklerin daha düşük doğurganlık düzeyine sahip olmaya devam etmesi durumunda, suçun nesiller arası aktarımının toplumsal suç oranlarını açıklamadaki payının zamanla azalacağı belirtilmektedir. Üçüncüsü, suç geçmişini bulanan erkeklerin daha az çocuk sahibi olmasının, 1990'lardan bu yana Batı dünyasında gözlenen suç oranlarındaki düşüşün olası açıklamalarından biri olabileceği ileri sürülmektedir. Ancak bu ilişkinin kapsamlı biçimde incelenebilmesi için, doğurganlık, nesiller arası ilişkiler ve suça ilişkin verilerin bulunmasının gerektiği ifade edilmiştir.

Kaynak: Fallesen, P. (2024). Criminal justice involvement, transition to fatherhood, and the demographic foundation of the intergenerational transmission of crime. *Acta Sociologica*, 67(2), 164-182.
<https://doi.org/10.1177/00016993231198334>

New Media & Society

New Media & Society, yeni medya alanındaki gelişmelerin bireysel, toplumsal, kültürel ve politik boyutlarını eleştirel bir perspektifle inceleyen disiplinler arası, hakemli bir dergidir. Teorik ve ampirik araştırmalara yer veren dergi; dijitalleşme, etkileşim ve sanallık, tüketim ve vatandaşlık, internet kültürleri vb. konuları ele almaktadır. Sosyoloji, iletişim, medya ve kültür çalışmaları, antropoloji, coğrafya, ekonomi, siyaset gibi farklı disiplinlerden çalışmaları bir araya getirmektedir.

2 Bakım, Yetkinlik veya Kontrol? Sosyal Medya Platformlarında Ebeveyn Gözetim Araçlarının Evrimi: Platformlar Arası Bir Karşılaştırma

Care, Competence, or Control? The Evolution of Parental Supervision Tools on Social Media Platforms: A Cross-Platform Comparison

Sosyal medya platformları, çocukların çevrim içi deneyimlerinin önemli bir parçasını oluştururken hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir. Çalışma, çocukların çevrim içi etkileşimlerini düzenlemede ebeveynlerin kullandığı arabuluculuk stratejileri üzerine kapsamlı araştırmalar bulunmasına karşın, sosyal medya platformları aracılığıyla sorumluluk yüklemeye ilişkin çalışmaların sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Instagram, Snapchat ve TikTok'un ebeveyn sorumluluğunu çevrim içi riskler karşısında nasıl çerçevelediğini ve şekillendirdiğini incelemektedir. Araştırma, bu platformlarda ebeveyn denetiminin gelişimini ve işleyişini incelemek üzere yapılandırmacı bir çerçeve kullanmaktadır.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, Instagram, Snapchat ve TikTok gibi popüler sosyal medya platformlarında ebeveyn denetiminin nasıl kavramsallaştırıldığını ve uygulamaya konulduğunu incelemektir.

YÖNTEM

■ Metodoloji ve Veri Toplama:

Bu çalışmada nitel ve karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Araştırmada, Instagram (2010-2025), Snapchat (2011-2025) ve TikTok'a (2016-2025) ait web sitesi ve arşivlenmiş içerikler incelenmiştir. Ebeveyn denetimi ve sorumluluğuna ilişkin içerikler, belirlenen ölçütler doğrultusunda seçilerek sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Mart-Mayıs 2024 arasında gerçekleştirilen incelemede, üç platformdan 5.610 ekran görüntüsü ve kayıt toplanmıştır.

■ **Veri Analizi:** Çalışmada, dilin ebeveyn denetimi etrafındaki anlamın nasıl inşa edildiğini çözmek için söylem analizi kullanılmıştır. Söylem analizini tamamlamak amacıyla, platformların arayüz tasarımı, teknik özellikleri, temaları, işaretleri ve renkleri sosyal göstergebilimsel bir yaklaşımla incelenmiştir. Braun ve Clarke'ın (2006) sistematik altı aşamalı yaklaşımı izlenerek bulgulara

tematik analiz uygulanmış ve temel çıkarımlar bir araya getirilmiştir.

BULGULAR

- **Çocukların Platform Kullanımında Yaş Sınırı ve Ebeveyn Sorumluluğu**

Instagram, Snapchat ve TikTok'un yaş sınırı ve çocukların platform kullanımına ilişkin yaklaşımlarının zaman içinde değiştiği görülmektedir. Instagram ve Snapchat başlangıçta belirgin bir yaş sınırı getirmemiş, daha sonra 13 yaş sınırı ve ebeveyn izni gibi uygulamaları benimsemiştir. TikTok ise kuruluşundan itibaren ebeveynleri yaş doğrulaması ve gençlerin platform kullanımına ilişkin bilgilendirme ve sorumlulukların muhatabı olarak konumlandırmış, bununla birlikte 13 yaş altı kullanıcılar için sınırlı bir deneyim de sunmuştur.

- **Platformlarda Ebeveyn Sorumluluğu**

Platformlar tarafından sunulan kaynaklar ve kılavuzlar, ebeveyn denetimini doğrudan teknik bir müdahaleden ziyade çocuklarla "karşılıklı konuşmalar" üzerinden çerçevelemektedir. Üç platform da ebeveynlere yönelik rehberler, ipuçları ve dış uzmanların katkıları aracılığıyla, çocukların sosyal medya deneyimlerinin güvenli biçimde yönetilmesinde ebeveynleri sorumlu aktör olarak konumlandırmaktadır.

- **Teknik Kontrollerde Ebeveynlerin Görevleri**

Platformlar, teknik kontrol mekanizmalarını ebeveynlerin yerine getirmesi gereken ahlaki bir görev olarak sunmaya başlamıştır. Mart

2022'de Instagram'ın "Aile Merkezi"ni (Family Center) kullanıma sunmasıyla ebeveynlere çocuklarının hesaplarını denetleme ve çevrim içi deneyimlerine daha fazla dâhil olma imkânı sağlanmıştır. Bununla birlikte Snap, 2022'de "Aile Merkezi"ni kullanıma sunarak ebeveynlere gençlerin platform kullanımını denetlemeye yönelik ek araçlar sağlamıştır. Böylece platformun söylemi, kullanıcıyı güçlendirme yaklaşımından ebeveyn gözetimi ve kontrolüne doğru kaymıştır.

- **Arayüzler Yetişkin Odaklı Bir Eğilim Sergilemektedir**

Ebeveyn denetim araçları "aile odaklı" olarak pazarlansa da uygulamada tamamen yetişkin merkezli (adult-centric) bir önceliğe sahiptir. Çocuk hesabı simülasyonlarında genç kullanıcıların denetim süreçleri hakkında bilgilendirilmesini sağlayacak hiçbir kaynağa yer verilmediği ve gençlerin adeta görünmez kılındığı saptanmıştır. Instagram ve Snapchat'te çocukların denetim ayarlarına ulaşma yolları son derece karmaşık veya doğrudan ebeveyne yönelik metinlerle doluyken, TikTok'un "Family Pairing" arayüzündeki tüm dil ve yönergeler de çocuğu pasif bir kontrol nesnesi olarak konumlandırarak doğrudan ebeveynlere hitap etmektedir.

- **Ebeveyn Denetiminin Platform Tarafından Sınırlandırılması**

Bulgular, ebeveyn denetim araçlarının platformların belirlediği sınırlar içinde çalıştığını göstermektedir. Instagram'da ebeveynlere özellikle günlük kullanım sınırları üzerinde kontrol sağlanırken, çocuğun gizlilik ayarları ve takip ilişkileri

hakkında yalnızca bilgi sunulmaktadır; bu nedenle denetim, çocuğun dijital refahının tüm boyutlarını kapsamamaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada platform arayüzlerinin analizi Avustralya bağlamında gerçekleştirilmiştir. Çalışma; Instagram, Snapchat ve TikTok'un çocukların sosyal medya kullanımına ilişkin sorumluluğu büyük ölçüde ebeveynlere yüklediğini ve ebeveyn

denetimini bakım, yetkinlik ve kontrol üzerinden şekillendirdiğini göstermektedir. Platformlar, ebeveynlere çeşitli kaynak ve denetim araçları sunarken, bu araçların kapsamını da belirleyerek ebeveyn gözetimini hem mümkün kılmakta hem de sınırlandırmaktadır. Bulgular, çocukların sosyal medya kullanımına ilişkin sorumluluğun platformlardan ebeveynlere kaydırıldığını ortaya koyarken, yaş sınırlamalarına yönelik yeni düzenlemelerin bu sorumluluk paylaşımını nasıl değiştireceğinin gelecekte araştırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Kaynak: Cipriani, A., Leaver, T., & Willson, M. (2026). Care, competence, or control? The evolution of parental supervision tools on social media platforms: A cross-platform comparison. *New Media & Society*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/14614448261469333>

Contemporary Drug Problems

Contemporary Drug Problems, alkol ve diğer psikoaktif maddeler üzerine sosyal bilim perspektifinden araştırmalar yayımlayan, uluslararası hakemli bir dergidir. Madde kullanımı ve buna bağlı sorunların sosyal, kültürel, politik, tarihsel vb. bağlamlarını ele alan çalışmalara yer veren dergi, özellikle tarihsel araştırmalar, nitel çalışmalar, politika ve hukuki analizler gibi özgün çalışmaları teşvik etmektedir.

Günlük Zehirlenmeler: Gençlerin Alkol ve Diğer Uyuşturucu Tüketiminin Niteliksel Analizi

Everyday Intoxications: A Qualitative Analysis of Young People's Alcohol and Other Drug Consumption

Avustralya'nın dört eyaletinde 16-20 yaş arası gençlerle yapılan nitel bir çalışmaya dayanan bu araştırma, alkol ve diğer uyuşturucu madde tüketiminin gündelik yaşamla nasıl iç içe geçtiğini incelemektedir. Gençlerin alkol ve diğer uyuşturucu madde kullanımına ilişkin sosyolojik çalışmalar, yalnızca risk ve zararlar üzerinden yapılan açıklamaların ötesine geçerek haz, sosyal bağ gibi durumlara da odaklanmıştır. Ancak bu yaklaşımın, uyuşturucu kullanımını günlük yaşamın dışında, olağanüstü bir deneyim olarak konumlandırmasına sebep olup olmadığı sorusu irdelenmiştir. Bu çalışma, gençlerin alkol ve diğer uyuşturucu madde tüketimini gündelik yaşamın sıradan bir parçası mı, yoksa onu dönüştüren sıra dışı bir deneyim mi olarak anlamlandırdıklarını ele almaktadır.

AMAÇ

Çalışma, gençlerin alkol ve diğer uyuşturucu madde kullanımını gündelik pratiklerle nasıl ilişkilendirdiklerini ve bu ilişkilendirmenin sıradan ile sıra dışı arasındaki sınırları nasıl şekillendirdiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

■ **Metodoloji:** Bu araştırma, Avustralya Araştırma Konseyi (Australian Research Council) tarafından finanse edilen ve gençlerin alkol ile diğer uyuşturucu tüketim deneyimleri ile resmî uyuşturucu eğitimleriyle olan ilişkilerini inceleyen daha geniş bir projenin parçasıdır. La Trobe Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu tarafından onaylanan araştırma, üç veri setinden oluşmaktadır: uyuşturucu eğitimi kaynaklarından oluşan bir külliyat, 16-20 yaş arasındaki gençlerle yapılan 40 görüşme ve uyuşturucu eğitimi uzmanlarıyla yapılan 20 görüşme. Bu çalışmada ise, 40 görüşmeden elde edilen veriler analiz edilmiştir.

■ **Veri Toplama:** Araştırmanın verileri, Avustralya'nın en kalabalık dört eyaletinde (Yeni Güney Galler, Queensland, Victoria ve Batı Avustralya) yaşayan, yaşları 16 ile 20 arasında değişen 40 gençle yapılan derinlemesine, yarı yapılandırılmış

görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Katılımcıların uyuşturucu deneyimleri çeşitlilik göstermekte olup, katılımcılar arasında alkol, esrar, MDMA, kokain, ketamin vb. kullananlar ile hiç madde kullanmayan ya da sınırlı alkol deneyimi olanlar bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerin yüz yüze veya çevrim içi yapıldığı ifade edilmiş; görüşmelerin 30-70 dakika arasında sürdüğü belirtilmiştir. olup, katılımcılar arasında alkol, esrar, MDMA, kokain, ketamin vb. kullananlar ile hiç madde kullanmayan ya da sınırlı alkol deneyimi olanlar bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerin yüz yüze veya çevrim içi yapıldığı ifade edilmiş; görüşmelerin 30-70 dakika arasında sürdüğü belirtilmiştir.

- **Veri Analizi:** Elde edilen deşifre metinleri **NVivo12** veri yönetim yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerden, ilgili literatür ve araştırmanın amaçlarından hareketle temalar ve kodlar geliştirilmiştir.

BULGULAR

- **Gündelik Yaşamın Bir Parçası Olarak Sarhoşluk**

Bulgular, gençlerin sarhoşluğu yalnızca zarar, kontrol kaybı veya yoğun haz üzerinden tanımlamadığını göstermektedir. Katılımcılar alkol, esrar kullanımını, arkadaşlarla konuşmak ve dans etmek gibi gündelik ve sıradan faaliyetlerle iç içe geçmiş deneyimler olarak ifade etmiştir. Bu anlatımlarda sarhoşluk, günlük yaşamdan ayrı ve

olağanüstü bir deneyim olarak değil, gündelik sosyal ilişkilerin ve rutinlerin bir parçası olarak konumlandırılmaktadır.

- **Gündelik Yaşamın Bir Parçası Olarak Sarhoşluk**

Bulgular, gençlerin sarhoşluğu yalnızca zarar, kontrol kaybı veya yoğun haz üzerinden tanımlamadığını göstermektedir. Katılımcılar alkol, esrar kullanımını, arkadaşlarla konuşmak ve dans etmek gibi gündelik ve sıradan faaliyetlerle iç içe geçmiş deneyimler olarak ifade etmiştir. Bu anlatımlarda sarhoşluk, günlük yaşamdan ayrı ve olağanüstü bir deneyim olarak değil, gündelik sosyal ilişkilerin ve rutinlerin bir parçası olarak konumlandırılmaktadır.

- **Sarhoşluğun Sosyal İlişkilerle İç İçe Geçmesi**

Bulgular, gençlerin alkol ve diğer uyuşturucu madde kullanımını arkadaşlık, aile ilişkileri ve sosyal ağlar gibi gündelik ilişkilerle iç içe geçmiş bir deneyim olarak ifade ettiklerini göstermektedir. Sarhoşluk; daha açık iletişim kurma, sosyalleşme, birlikte zaman geçirme gibi gündelik etkileşimleri destekleyen bir unsur olarak anlatılmaktadır.

- **Yalnızlık, Rahatlama ve Günlük Yaşam**

Gençlerin anlatıları, uyuşturucu kullanımının sosyal ortamların yanı sıra yalnızken gerçekleştirilen kişisel rutinlerle de ilişkilendirildiğini göstermektedir. Esrar ve diğer maddeler; doğada vakit geçirme, müzik dinleme gibi kişisel rahatlama pratiklerinin bir parçası olarak ifade

edilirken, bazı katılımcılarda kullanım kronik ağrı ve günlük bedensel rahatsızlıkların yönetimiyle de ilişkilendirilmiştir. Böylece uyuşturucu kullanımı, yalnızca eğlence ve haz bağlamında değil, rahatlama ve gündelik ihtiyaçlarla baş etme pratiği olarak da ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Çalışma, gençlerin alkol ve madde tüketimini her zaman bir kontrol kaybı veya sıra dışı bir arayış olarak görmediklerini, aksine bu pratiklerin

birçoğunun sıradanlıkla uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, alkol ve uyuşturucuya yönelik çalışmaların kapsamını genişletmiş; farklı nedenleri ortaya çıkarmıştır. Yazarlar, gençlerin alkol ve uyuşturucu kullanımını olağanüstü bir durum olarak görmek yerine gündelik yaşamın bir parçası olarak ele alarak, sıradan ve olağanüstü arasındaki ayrımı sorgulamayı ve bu bakış açısıyla yeni politika ve eğitim yaklaşımlarına zemin hazırlamayı amaçlamaktadır.

Kaynak: Farrugia, A., Ekendahl, M., Keane, H., & Rasmussen, M. L. (2026). Everyday Intoxications: A Qualitative Analysis of Young People's Alcohol and Other Drug Consumption. *Contemporary Drug Problems*, 53(3), 705-723. <https://doi.org/10.1177/00914509251412901>

